

NICULESCU

SCURTĂ ISTORIE

A

LUMII

ÎN 50 DE

CĂRȚI

Daniel Smith

DANIEL SMITH

Scurtă
ISTORIE
a **LUMII**
în 50 de cărți

Ilustrații de Aubrey Smith,
hartă realizată de David Woodroffe

Traducere: Smaranda Popovici

NICULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SMITH, DANIEL

Scurtă istorie a lumii în 50 de cărți / Daniel Smith; il. de Aubrey Smith; hartă realizată de David Woodroffe; trad.: Smaranda Popovici - București: Editura NICULESCU, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-606-38-0973-6

I. Smith, Aubrey (il.)

II. Woodroffe, David

III. Popovici, Smaranda. (trad.)

94

82.09

© Michael O'Mara Books Limited 2022

Illustrations by Aubrey Smith, map by David Woodroffe

Titlu original: *A SHORT HISTORY OF THE WORLD IN 50 BOOKS* by Daniel Smith

© Editura NICULESCU, 2024

Bd. Regiei 6D, 060204 – București, România

Telefon: 021 312 97 82

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Comenzi online: www.niculescu.ro

Comenzi e-mail: vanzari@niculescu.ro

Comenzi telefonice: 0724 505 380, 021 312 97 82

Redactor: Renata Roșu

Tehnoredactor: Lucian Curteanu

Adaptare copertă & design: Carmen Lucaci

ISBN 978-606-38-0973-6

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.

Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener și distribuitor oficial OXFORD UNIVERSITY PRESS în România.

E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

CUPRINS

Introducere 9

Partea I: Lumea antică

<i>Epopoea lui Ghilgameș</i> • Autor necunoscut	15
<i>Tao Te Ching</i> • Lao Zi	19
<i>Iliada</i> • Homer	23
<i>Fabulele lui Esop</i> • Esop	28
Tora • Moise	33
<i>Arta războiului</i> • Sun Tzu	36
<i>Analecte</i> • Confucius	41
<i>Republica</i> • Platon	46
<i>Historia animalium</i> • Aristotel	51
<i>Elementele</i> • Euclid	55
<i>Bhagavad Gita</i> • Vyasa	60
<i>De re coquinaria</i> • Marcus Gavius Apicius	64
<i>Geographia</i> • Ptolemeu	69

Partea a II-a: Evul Mediu

Coranul • Însoțitorii Profetului Mohamed	77
<i>Cartea din Kells</i> • Sfântul Ieronim din Stridon și călugări anonimi	81
<i>Cartea pernei</i> • Sei Shonagon	85
<i>Povestea lui Genji</i> • Murasaki Shikibu	90
<i>Magna Carta</i> • Stephen Langton	95
<i>Divina Comedie</i> • Dante Alighieri	99

<i>Jikji</i> • Baegun	104
<i>Revelațiile iubirii divine</i> • Julian din Norwich	108
Biblia lui Gutenberg • Mai multe persoane/ Johannes Gutenberg	113
Codexul din Madrid • Autor necunoscut	117

Partea a III-a: Epoca modernă timpurie

<i>Cele patru romane clasice</i> • Autori diverși	125
<i>Principele</i> • Niccolò Machiavelli	130
<i>Don Quijote de La Mancha</i> • Miguel de Cervantes Saavedra	134
Opere complete • William Shakespeare	139
<i>Dialog despre cele două sisteme principale ale lumii</i> • Galileo Galilei	143
<i>Principia</i> • Isaac Newton	147
<i>Contractul social sau Principiile dreptului politic</i> • Jean-Jacques Rousseau	151
<i>Dicționarul limbii engleze</i> • Samuel Johnson	155
<i>Simțul comun</i> • Thomas Paine	160
<i>Avuția națiunilor</i> • Adam Smith	165

Partea a IV-a: Secolul XIX

<i>Faust</i> • Johann Wolfgang von Goethe	173
„Crimele din Rue Morgue” • Edgar Allan Poe	177

<i>Despre libertate</i> • John Stuart Mill	181
<i>Originea speciilor</i> • Charles Darwin	186
<i>Întâmplări din viața unei sclave</i> • Harriet Jacobs	191
<i>Capitalul</i> • Karl Marx	195
<i>Război și pace</i> • Lev Tolstoi	199
<i>Interpretarea viselor</i> • Sigmund Freud	203

Partea a V-a: După 1900

<i>Teoria generală a relativității</i> • Albert Einstein	211
<i>Jurnalul Annei Frank</i> • Anne Frank	215
<i>O mie nouă sute optzeci și patru</i> • George Orwell	220
<i>Al doilea sex</i> • Simone de Beauvoir	226
<i>Catch-22</i> • Joseph Heller	230
<i>Primăvară liniștită</i> • Rachel Carson	234
<i>De ce nu putem aștepta</i> • Martin Luther King Jr.	240
<i>Scurtă istorie a timpului</i> • Stephen Hawking	245
<i>Lungul drum spre libertate</i> • Nelson Mandela	249
Postfață	255
Bibliografie selectivă	257

INTRODUCERE

*În cărți se află sufletul Timpurilor Trecute;
vocea audibilă și articulată a Trecutului, când corpul
și substanța ei materială s-au evaporat ca un vis.*

Thomas Carlyle, „Eroul ca Om de Litere” (1841)

Ce este o carte? Teoretic, putem spune că este un număr oarecare de pagini tipărite prinse între două coperte. Și atunci, cum rămâne cu toate acele cărți pe care le poți citi pe dispozitive electronice? Și cum ne raportăm la acele texte antice gravate, poate, pe o tăbliță de lemn sau chiar și pe oasele unui animal de sacrificiu? Avem o istorie literară bogată ce datează cu mult înainte de tehnologia care ne-a dat hârtia, ca să nu mai vorbim de toate mașinăriile folosite pentru a lega hârtia și a lipi coperta. Atunci, ar fi mai bine să adoptăm o definiție mai largă: cartea este o operă scrisă – de ficțiune sau non-ficțiune –, creată cu intenția de a fi citită de alții. Nici nu mai contează materialul pe care a fost consemnată inițial.

Bineînțeles, suntem singura specie care produce cărți: un obiect care înglobează ideile și imaginația autorului sau a autorilor săi. Cartea de față are unicul statut de a fi o emblemă a culturii și civilizației umane. Este emisarul prin care se împărtășesc povești, se diseminează cunoștințe, se examinează natura speciei noastre extraordinare și se imaginează lucrurile care se află dincolo de lumea pe care o cunoaștem. Așa cum sugerează

Carlyle, până la urmă, cărțile ne dau o înregistrare amplă, neprețuită a ceea ce înseamnă să fii om. Uneori, ne deschid o fereastră spre divinitate. Jorge Luis Borges a scris cândva: „Eu întotdeauna mi-am imaginat Paradisul ca pe-un fel de bibliotecă.”

Acest volum cuprinde o listă personalizată cu 50 dintre cele mai influente cărți din toate timpurile, plasându-le pe fiecare în contextul său istoric. De la cărți antice de-a dreptul revoluționare, precum *Epopoea lui Ghilgameș* și *Iliada*, la textele sacre și operele de meditație filozofică ale lui Confucius și Platon, prin tratate științifice, „premiere” istorice (cum ar fi prima carte tipărită) și opere culturale cu un impact ce a trecut testul timpului (gândiți-vă la Shakespeare, Cervantes și Joseph Heller), aceste tomuri sunt, în același timp, produse ale societăților lor și texte vitale în modelarea aceleiași civilizații.

Ce nu este această selecție: o celebrare a canonului literar, o reconfirmare a „celor mai bune” cărți din trecut. Aici nu veți găsi Austen sau Dickens, nici Melville, Dostoievski sau García Márquez. Găsiți Shakespeare, Cervantes și Tolstoi, dar nu pentru că sunt cumva „mai buni decât ceilalți”. Mai curând, colecția de față încearcă să selecteze cărțile care reflectă cursul istoriei umane – în cea mai mare parte, progresul și, ocazional, regresul nostru. Totuși, cele mai multe dintre ele nu sunt doar o reflecție, ci au schimbat direct modul în care gândim și trăim – nu sunt doar mici simboluri ale istoriei, ci adjuvanți în crearea ei. Sunt lucrări „importante” prin definiție și, în termeni critici largi, lucrări „grozave”. Volumul de față nu încearcă să numească cele mai bune lucrări din toate timpurile – există multe altele care încearcă să stabilească asta și le dorim mult succes.

Inevitabil, procesul unei astfel de selecții este extrem de subiectiv. Este un proces la fel de bine definit atât prin omisiune, cât și prin alegere. Selectând 50 de titluri, putem doar spera să încercăm cu degetul (degetul mic, chiar) vasta mare a literaturii

din vremuri apuse. Făcând acest lucru, este o nebunie să avem pretenția de a fi categorici. În schimb, jucăm un joc literar. Care dintre cele 50 de alegeri sunt incontestabile? Care iau locul mai bine meritat de alte lucrări? Toți avem propriile sugestii. În cele din urmă, nu contează dacă suntem cu toții de acord. Deschizându-ne mintea către întrebare, este mai importantă posibilitatea de a descoperi scrieri cu care nu eram familiarizați, de a reveni asupra unor lucrări ce au fost iubite în vremuri de mult apuse și de a obține o anumită perspectivă și plăcere pe parcurs.

Cărțile sunt extraordinare. Sunt pietre de căpătâi ale identității noastre colective. Sunt monumente ale civilizației noastre. Sunt porți către noi lumi. Nu le putem explora îndeajuns. Carl Sagan a rezumat elegant: „Mileniu după mileniu, autorul îți vorbește direct, clar și liniștit în capul tău. Scrisul este poate cea mai mare dintre invențiile omenirii, unind oameni care nu s-au cunoscut niciodată, cetățeni ai unor epoci îndepărtate. Cărțile sparg cătușele timpului. O carte este dovada că oamenii sunt capabili să facă magie.”

secole în urmă, pentru a înăbuși o mică nemulțumire locală din Anglia.

Așa cum a spus Sir Winston Churchill în lucrarea sa *Istoria popoarelor vorbitoare de limbă engleză* (1958): „Și când, în epocile următoare, statul, plin de propria sa autoritate, a încercat să calce în picioare drepturile și libertățile supușilor, s-a făcut apel la această doctrină [*Magna Carta*] din nou și din nou, și niciodată până acum în zadar.”

TITLU: DIVINA COMEDIE

AUTOR: DANTE ALIGHIERI

DATA: 1320

.....

Dante Alighieri și-a finalizat poemul epic și vizionar în trei părți, *Divina Comedie*, în 1320, după ce a lucrat la el timp de aproximativ 12 ani. O bogată alegorie care se bazează pe surse literare religioase, clasice și laice, existente, extraordinara narațiune la persoana întâi relatează călătoria protagonistului prin cele trei tărâmurile ale morților: *Infernul* (Inferno), *Purgatoriul* (Purgatorio) și *Paradisul* (Paradiso).

Poemul servește drept punct de reper în mai multe privințe. Ca operă literară, ocupă un loc fruntaș în top și timp de 700 de ani a fost una dintre pietrele de temelie ale canonului occidental, astfel încât T. S. Eliot a remarcat: „Dante și Shakespeare împart lumea între ei. Nu există un al treilea.” (A se vedea *Dante in Love: The World's Greatest Poem and How It Made History*, de Harriet Rubin; Simon & Schuster, 2004.) Decizia lui Dante de a scrie poemul în florentina vernaculară și nu în latina preferată de alți scriitori ai epocii a marcat o schimbare radicală în tradiția literară, deschizând opera unui public mult mai larg și

contribuind la stabilirea bazelor limbii italiene moderne. Dar poemul a avut, de asemenea, un impact profund asupra înțelegerii populare a învățăturilor religioase. Dante avea rădăcini (dar nu exagerat de adânci) în tradițiile romano-catolice care dominau viața europeană de atunci, iar *Divina Comedie* a făcut poate mai mult decât Biblia însăși în modelarea percepțiilor despre viața de apoi, în special în ceea ce privește natura Iadului („Voi, ce intrați, lăsați orice speranță”¹⁸).

Născut în 1265, Dante a crescut în orașul-stat italian Florența, care la acea vreme era un cuib de intrigi politice. A devenit spîter, deși se pare că a făcut-o mai degrabă pentru a intra într-una dintre breslele datorită cărora putea să-și construiască o carieră politică decât din pasiunea pentru farmacie. În plus, probabil că i-a gădilat și instinctele literare, deoarece, de multe ori, spîterii erau și librari. Deși nu s-a aflat niciodată în prim-planul vieții politice a orașului său, el s-a alăturat facțiunii Guelfi, care susținea papalitatea, în conflictul îndelungat cu Ghibellini aliniați la legile Sfântului Imperiu Roman. După ce Ghibellini au fost înfrânți, Guelfii s-au divizat în facțiuni rivale, ceea ce a dus la exilarea lui Dante din orașul său natal timp de mai mulți ani, perioadă în care se crede că a conceput ideea pentru *Divina Comedie*.

La început, însă, nu a fost nimic „divin”. Și-a numit opera doar *Comedia*, *Divina* fiind adăugat mult mai târziu de un alt mare scriitor italian al perioadei, Giovanni Boccaccio. Cât despre structura poemului, cele trei cărți – sau *Cantiche* – însumează aproximativ 14.233 de versuri și 100 de cânturi (câte 33 în *Purgatoriul* și *Paradisul* și 34 în *Infernul*).

Acțiunea se desfășoară înainte de răsărit, în Vinerea Mare și miercurea următoare, în anul 1300, Dante Naratorul bucurându-se de compania a trei ghizi în călătoria sa spirituală. Pentru

¹⁸ Dante Alighieri, *Divina Comedie, Infernul*, traducere de Eta Boeriu, Editura Minerva, București, 1982. (*n. trad.*)

vizitele în Infern și Purgatoriu, este însoțit de marele poet roman Virgiliu, în timp ce însoțitoarea sa în Paradis este Beatrice, o femeie idealizată, bazată pe o persoană reală pe care Dante o cunoscuse în tinerețe la Florența. Tânjise romantic după ea, dar aceasta a murit la o vârstă fragedă.

Epica aventură începe cu faimoasele rânduri:

*Spre-amiaza vieții noastre muritoare ajuns,
Într-o pădure-ntunecoasă mă rătăcii
Pierzând dreapta cărare.*¹⁹

Așa începe coborârea sa în Infern, care este alcătuit din nouă cercuri concentrice, fiecare dintre ele fiind umplut cu o „clasă” diferită de păcătoși (exponenți ai desfrâului, lăcomiei, invidiei, furiei, ereziei, violenței, fraudei și trădării). Fiecare dintre ei plătește prețul pentru crimele lor împotriva lui Dumnezeu, care sunt descrise într-un mod obsedant de realist. Primul cerc este Limbul, unde locuiesc sufletele morților nebotezați și ale necreștinilor „virtuoși”, mai puțin violente decât sufletele din celelalte cercuri, dar veșnic triste și fără speranța de a urca în Rai. Aici locuiește și Virgiliu.

Urmează apoi Purgatoriul, o urcare abruptă pe un munte care cuprinde șapte terase, fiecare corespunzând unuia dintre cele șapte păcate capitale. Aici, Dante meditează asupra naturii păcatului și a rădăcinilor sale în iubire – iubirea care este deficitară, dezordonată, pervertită sau în exces față de ce este moral. Ascensiunea în Purgatoriu îi oferă autorului ocazia de a critica ceea ce el consideră a fi eșecurile Bisericii Catolice și de a reflecta asupra unor probleme politice contemporane mai mari, proces care i-a oferit lui Dante un filon bogat de subiecte, având în vedere experiența sa de exilat politic.

¹⁹ *Ibidem.* (n. trad.)

CHAUCER

Adoptarea vernacularului de către Dante a fost un punct de reper nu numai pentru literatura italiană, ci și pentru limba italiană în sine. Alegerea sa a fost esențială în modelarea dezvoltării unei *lingua franca* naționale. Geoffrey Chaucer, autorul *Poveștilor din Canterbury* – o altă carte de căpătâi a literaturii mondiale –, a ales să scrie în Engleza Medie (vorbită între anii 1200 și 1500) și nu în franceză sau latină, așa cum era de așteptat. Astfel, deseori i se acordă meritul de a fi făcut ceva similar pentru limba engleză precum Dante. Contemporanul său apropiat, Thomas Hoccleve, îl va descrie ca fiind „primul fondator al cinstitei noastre limbi”. Totuși, Dante a făcut acest pas îndrăzneț cu aproape 80 de ani mai devreme.

În vârful muntelui, Dante și Virgiliu ajung la Grădina Edenului, o manifestare a inocenței de dinaintea Căderii, pe care călătoria în Purgatoriu este menită să o regăsească. Apoi, Beatrice i se alătură lui Dante, însoțindu-l în Rai, călăuzindu-l prin cele nouă sfere cerești până la Empyrium – regatul lui Dumnezeu (unde va fi călăuzit de Sfântul Bernard). Pe drum, Dante întâlnește mai multe personalități care au devenit sfinți, printre care Toma d’Aquino, Sfântul Petru și Sfântul Ioan.

Pe lângă influența evidentă a Scripturilor asupra acestei călătorii teologice, Dante s-a inspirat și din alte părți. De exemplu, aspectele cosmologice ale operei se datorează îndeosebi ideilor

lui Ptolemeu, în timp ce Aristotel i-a servit lui Dante drept fundament filozofic. Influența lui Homer și, bineînțeles, a lui Virgiliu este, de asemenea, evidentă. Dar Dante a luat influențele disparate și le-a amestecat pentru a crea ceva cu totul unic și fără precedent. Timp de secole – chiar și în zilele noastre –, viziunea colectivă asupra Raiului și Iadului tinde să fie înrădăcinată în ceea ce el a prezentat în *Divina Comedie*.

Influența asupra altora care i-au urmat este incomensurabilă. Se regăsesc urme dantești în mare parte din creațiile culturale din perioada Reformei și a Renașterii, dar se extind și mai departe. Oare John Milton ar fi putut scrie *Paradisul pierdut* fără ca Dante să fi scris înaintea lui? William Blake a readus opera lui Dante în atenția publicului în secolul XIX, secol avid de romantism, în timp ce moderniști precum James Joyce și T. S. Eliot l-au enumerat pe Dante printre cei care i-au influențat formarea. Joyce a spus chiar: „Îl iubesc pe Dante la fel de mult ca Biblia. El este hrana mea spirituală, restul este balast.”

Pe lângă meritul artistic al operei sale, Dante a contribuit la schimbarea modului în care era consumată literatura. Scriind în vernacular, a câștigat un public mult mai larg decât dacă ar fi scris în latina folosită de elită. Îndrăznind să urmeze această cale, a deschis calea și pentru alții precum Boccaccio și Petrarca. Dar, într-un context mai amplu, *Divina Comedie* poate fi văzută ca un salt înainte spre epoca modernă. Este un produs al curajului care a îmbinat religia, mitologia și politica – cele cerești și cele pământești – în cele mai izbitoare versuri, deschizând calea către un nou tip de literatură și un nou mod de a o percepe. Scriitorul argentinian Jorge Luis Borges prezintă succint această idee, descriind *Divina Comedie* ca fiind „cea mai bună carte pe care a dobândit-o literatura vreodată”.

TITLU: *CATCH-22*

AUTOR: JOSEPH HELLER

DATA: 1961

.....

Catch-22 este o satiră comică cu substrat întunecat. Plasat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, romanul urmărește experiențele adesea absurde și suprarealiste ale căpitanului de aviație american John Yossarian – anti-erou atemporal – și ale camarazilor săi. Publicată la începutul anilor '60, într-o perioadă în care SUA se implica din ce în ce mai mult în Războiul din Vietnam, cartea s-a impus nu numai ca cel mai important roman anti-război al secolului, ci și ca reper al contra-culturii incipiente. Acesta a marcat începutul unei noi ere în care deciziile autorității erau contestate din ce în ce mai mult și respectate din ce în ce mai puțin.

Heller s-a născut în 1923 la New York, iar în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial a luptat în cadrul Forțelor Aeriene pe un bombardier B-52. Profesor și apoi copywriter în publicitate, abia în anii '50 a început să scrie despre experiențele sale din timpul războiului, care includeau aproximativ 60 de bombardamente. O misiune specială din august 1944, când se confruntase cu perspectiva reală a morții în timp ce avionul său survola regiunea Avignon din Franța, i-a modelat fundamental atitudinea față de războiul care a alimentat cea mai faimoasă carte a sa. Heller s-a lăsat parțial inspirat să-și scrie cartea după ce citise *Peripețiile bravului soldat Șvejk* a autorului ceh Jaroslav Hašek, un exemplu timpuriu de roman cu o explicită perspectivă împotriva războiului, publicat între anii 1921 și 1923.

Catch-22 este un studiu asupra modului în care o persoană poate (sau nu) să-și păstreze individualitatea și umanitatea în fața birocrăției militare atotputernice și impersonale. În termenii

cei mai simpli, este un roman despre nebunia războiului. Un sentiment de stranie și dislocare străbate textul povestit printr-o serie de episoade necronologice și adesea tangențiale care încorporează punctele de vedere ale mai multor personaje. Heller susținea că îl scrisese având în minte mai mult Războiul din Coreea, care a făcut ravagii în anii '50, decât cel de-Al Doilea Război Mondial. Provocarea lui Yossarian era să-și ducă la bun sfârșit misiunile necesare care să-i asigure realitatea întoarcerii acasă și fără să-și piardă mințile în acest proces.

„Catch-22” este un termen adoptat deja în lexicul popular, folosit pentru a descrie o problemă deosebit de absurdă, circulară, a cărei soluție este negată chiar de termenii problemei. De exemplu, un formular trebuie completat pentru a trimite o comandă de cerneală pentru imprimantă, dar formularul nu poate fi tipărit pentru că imprimanta a rămas fără cerneală.

În contextul romanului, „Catch-22” nu este niciodată enunțat în mod direct, dar este menționat în repetate rânduri ca dovadă a ridicolului proceselor birocratice ale autorităților, ținând personajele captive într-un coșmar kafkian. Cel mai des se

referă la o afecțiune prin care membrii nepregătiți mental ai echipajului sunt scutiți de misiunile care implică zborul. Trebuie făcută doar o cerere de scutire. Dar așa cum spune Yossarian (personajul principal al cărții), grija pentru propria siguranță în fața pericolelor reale și imediate cu care se confruntă echipajul de zbor indică o minte rațională funcțională. Prin însăși acțiunea de depunere a cererii, solicitantul își demonstrează sănătatea mintală și astfel, este refuzat. Altfel spus, trebuia să fii nebun să vrei să zbori și sănătos să nu vrei să zbori, dar dacă erai sănătos, trebuia să zbori.

TOAMNA SE NUMĂRĂ TITLURILE

Romanul *Catch-22* nu ar fi trebuit să aibă acest titlu. Heller trimisese primul capitol al cărții unei reviste, care l-a publicat cu titlul *Catch-18*. Totuși, agentul său literar a cerut o redenumire a textului, temându-se de o confuzie cu un alt roman publicat cam în aceeași perioadă, *Mila 18* de Leon Uris. S-a luat în considerare titlul *Catch-11*, dar era prea apropiat de popularul film *Ocean's 11*, iar *Catch-17* era prea apropiat de *Stalag 17*. *Catch-14* fusese respins, aparent, pentru că numărul nu era în sine destul de amuzant. Așadar, a câștigat într-un final *Catch-22*, cu sensul său repetitiv și circular.

Pe măsură ce firul narativ se dezvoltă, iese la iveală întreaga oroare a experiențelor trăite de personaje. Yossarian ajunge

să-și considere propriii ofițeri comandanți o amenințare la fel de mare ca inamicul. Romanul abordează tot felul de teme, de la pericolele capitalismului dezlănțuit (întruchipate de „Sindicatul” condus de imoralul întreprinzător al Bazei, Milo Minderbinder) până la natura lui Dumnezeu (Yossarian îl descrie pe Dumnezeul în care nu crede drept un „necioplit atotputernic, nemuritor”).

La momentul lansării cărții, mulți critici nu au știut ce să creadă despre ea. Cotidianul *The New Yorker*, de exemplu, nota că „nici măcar nu pare a fi scrisă; în schimb, dă impresia că a fost strigată pe hârtie”. Iar cotidianul american *The New York Times* a decretat că „nu este nici măcar un roman bun”, dar a bagatelizat afirmația spunând că este „extrem de original, cu un umor genial, brutal de macabru... o reușită extraordinară”.

Cartea a început să strângă un public-cult, mai ales în rândul tinerilor, chiar dacă analiza ei era un chin pentru critici. Se potrivea perfect cu ideea de anti-autoritate a vremii și a acaparat imaginația populară pe măsură ce mișcarea împotriva Războiului din Vietnam lua amploare. Deși *Catch-22* transmite un puternic mesaj anti-război, vorbește pe larg despre condiția umană, dar într-un mod care le permite cititorilor să râdă cu poftă. Un triumf atât al formei, cât și al conținutului, nu a câștigat niciun premiu literar important, dar în câțiva ani a intrat în rândurile clasicilor moderni. Câțiva ani mai târziu, Heller avea să spună că, atunci când un critic evidenția că autorul nu scrisese nimic la fel de bun precum *Catch-22* (și i se întâmpla des), era tentat să dea replica: „A făcut-o cineva?”.

În același timp ludică, îngrozitoare și tragică, *Catch-22* este o carte care și-a creat propriul moment istoric, ridicând o oglindă în fața lumii care descoperea o reflecție nu prea măgulitoare. O lume în care războiul era industrializat, comerțul cu-cerea totul, iar indivizii își dădeau seama că erau victime

colaterale involuntare. O lume care simțea că înnebunește încet-încet, prinsă în cicluri de autodistrugere indestructibile. Nu a fost doar un roman de război, a fost mult mai mult de atât. Chiar Heller a declarat că fusese mai interesat să examineze „relațiile personale sub autoritatea birocratică” decât să scrie despre război. Înțelegem instinctiv cum e să fii prins într-o situație fără ieșire, într-un catch-22, dar lui Heller i-a revenit sarcina de a da glas acestei situații. „În cartea mea, toți îi acuză pe toți ceilalți că sunt nebuni”, a spus el cândva. „Sincer, eu cred că întreaga societate e nebună – și atunci, întrebarea este: Ce face un om sănătos la cap într-o societate nebună?”

TITLU: PRIMĂVARĂ LINIȘTITĂ

AUTOR: RACHEL CARSON

DATA: 1962

.....

Primăvară liniștită a fost scrisă de biologul marin american Rachel Carson. Aceasta era convinsă că utilizarea pesticidelor, care pe atunci era în plină expansiune, avea un efect negativ grav asupra mediului. Industria chimică, care, după părerea ei, denatura informația prezentată publicului despre impactul produselor, a ripostat cu înverșunare, dar argumentele lui Carson s-au dovedit extrem de convingătoare pentru un public american receptiv.

Cartea a determinat o răsturnare a politicii naționale în ceea ce privește utilizarea pesticidelor și a fost un factor de influență major în crearea Agenției Americane pentru Protecția Mediului. Mai important a fost rolul său în sensibilizarea unui public care, până atunci, nu se implicase prea mult în problemele de mediu, indiferent de amploarea lor. Ca atare, cartea

este considerată prima lucrare majoră de literatură ecologistă din lume și un moment crucial în dezvoltarea mișcării internaționale de mediu.

PRIMA SCRISOARE

Unul dintre factorii care au convins-o pe Carson să scrie cartea a fost o scrisoare trimisă către cotidianul *Boston Herald*, în ianuarie 1958, de prietena sa, Olga Owens Huckins. Huckins a raportat moartea păsărilor de pe proprietatea sa din Duxbury, Massachusetts, după ce fusese pulverizat DDT⁵⁴ în zonă, cu scopul de a scăpa de țânțari. După ce un pilot aruncase pe terenul ei o mică cantitate în exces din substanța chimică, ea a raportat: „Stropeala «inofensivă» a ucis pe loc 7 dintre păsările cântătoare pe care le avem. În dimineața următoare, am ridicat 3 cadavre chiar de lângă ușa. Erau păsări care au trăit aproape de noi, aveau încredere în noi și și-au construit cuiburile în copacii noștri an de an.” Huckins i-a trimis lui Carson o copie a scrisorii, contribuind astfel, poate accidental, la modificarea cursului istoriei mediului, iar acele păsări n-au murit în zadar.

⁵⁴ Diclor-difenil-triclorețan (*n. trad.*)